

Il-Malti u l-Ingliż Fl-Iskejjel

GHALKEMM tagħlim il-Malti jidher li rabba l-għeruf fl-iskejjel kollha mill-elementari sal-Università, madankollu wisq nibzġhu li għad ma għandux għeruf hoxxin biżżejjed biex jiflaħ iżomm sħiħ għar-rwiefen li jistgħu jheddu li jqaççtuh. U għalhekk hu dmir tagħna li nibqgħu niehdu hsieb din is-siġra li rabbejna b'imħabbitna u saqqejna b'għaraqna, u ngħassu dejjem għal kull tibdil u taqlib ta' l-ajru li jista' jgħib miegħu hsara għas-siġra tagħna. Il-hedma ta' bosta snin u ta' bosta żgħażaġh ma għandhiex tisfa' fix-xejn.

Tisma' min iġhid: "Tagħlim il-Malti fl-iskejjel hu telf ta' żmien; hu hsara għat-tfal u għaż-żgħażaġh li jistgħu jagħtu dak iż-żmien lil tagħlim ieħor. Kul' siegħa tagħlim Malti, iġhidulek hi siegħa misruqa lit-tagħlim Ingliż. Biex ngħixu l-Ingliż neħtieġu mhux il-Malti. Innaqqsu—x'uhud iġhidu: inneħhu—it-tagħlim tal-Malti, inħarsu lejn il-hajja min-naħa Prattika u nrawwmu żgħażaġh li jifilhu jitqabdu mat-twegħir tal-hajja jkun fejn ikunu." U kliem ieħor bħal dan imżejjen bix-xniexel kollha tas-sengħa tal-kelma li taħdem fuq moħħ min jisma' bħal semm-irqiq li jaħdem sieket sa ma joqtol il-hajja. U dal-kliem tisimgħu min-nies b'ħafna ittri qabel u wara isimhom u għalhekk kelmthom mismugħa bħall-orakli taż-żmenijiet godma. U tisimgħu mhux fuq xi bank fix-xatt ta' Għar id-Dud jew bejn l-erba' hitan tad-dar, imma f'postijiet fejn isaltan il-Għerf u fejn jinħadmu d-destini tajbin jew ħżiena tal-Malti ta' għada.

X'għad ikun mill-Malti fl-iskejjel? Tidher tassew fix-xefaġ bġhid xi ras ta' sħaba heddieda, jew dan kollu thewdin ta' moħħ? Aħseb dejjem il-ħażin biex it-tajjeb ma jonqosx, iġhid il-Malti. U min iħobb jaħseb ħażin. Għalhekk aħna għax inħobbu l-Malti u ma rridux li jonqos it-tajjeb li ksibna, irridu naħsbu li l-Malti fl-iskejjel hu tassew imbedded, u mhedded mhux mill-Ingliż imma f'isem l-Ingliż. U biex nilqgħu din it-theddida sa nuru x'inhi l-fehma tagħna fuq it-tagħlim taż-żewġ ilsna tagħna, il-Malti u l-Ingliż. Ngħidu: 1. Liema hu l-post ta' l-Ingliż fl-iskejjel tagħna? 2. Liema hu l-post tal-Malti fl-iskejjel tagħna? 3. Jistgħu l-Ingliż u l-Malti joqogħdu flimkien?

1. Il-post ta' l-Ingliż fl-iskejjel.

L-Ingliż għandu jkollu fl-iskejjel il-post li jixraqlu bhala lsien tal-bandiera li qieghda tharisna u bhala lsien li jiftaħ lill-haddiem triq fid-dinja kollha. It-tagħlim ta' l-Ingliż għandu jibda mill-ewwel klassi u jibqa' miexi dejjem jikber u jinfirx sa kemm it-tifel jew iż-żagħżuġ jasal fejn irid jasal. Fl-iskejjel elementari, li hliiefhom ma jafux il-kotra l-kbira tat-tfal, it-tagħlim għandu jinfirx f'żewġ fergħat. L-ewwel fergħa tagħti l-pedament ta' l-ilsien, prinċipji ta' grammatka, qari bi pronunzja tajba, kitba b'dettatura. It-tieni fergħa, li għandha tkun akbar, trawwam it-tifel fl-Ingliż kif jitkellmuh fil-hajja ta' kulljum. Wara sitta jew seba' snin tifel għandu johroġ mill-iskola tal-Gvern jaf jaqra tajjeb, jikteb kelmtajn hafif, hafif imma bla żbalji, u jitkellem bi pronunzja tajba kif jitkellmu l-Ingliżi fil-hajja ta' kulljum. Il-kotra l-kbira tat-tfal li jmorru l-iskola tal-Gvern ma għandhomx f'rashom u la jieħdu professjoni u lanqas isibu impjeg mal-Gvern. Il-hajja tagħhom hi l-hajja tal-haddiem fil-ġhalqa jew it-tarzna, fuq bastiment jew f'hanutu, f'Malta jew f'pajjiż iehor. U għal dan kollu t-tifel jahtieġu jkun jaf jaqra, jikteb u jitkellem bl-Ingliż tajjeb.

Fl-iskejjel sekondari t-tagħlim ta' l-Ingliż għandu jogħla, jizzied fil-fergħa teoretika u jonqos ftit fil-fergħa Prattika li nsemmuha *colloquial English*. Imma fuq kollox għandu jwassal iż-żagħżuġ fi standard għoli biż-żejjed biex ikollu impjeg f'uffiċju tal-Gvern jew jieħu professjoni. U hawn irridu nwissu li mhux biż-żejjed li tifel ikun jaf jaqra u jifhem *essay* jew poezija bl-Ingliż, jew li jkun jaf jikteb mingħajr żbalji—għallinqas kbar—ta' grammatka u ortografija. Jahtieġ fuq kollox li t-tifel jitharreg jaħseb b'rasu u jfisser dak li jaħseb. Hafna tfal ma jafux jiktbu għax ma jafux jaħsbu, u ma jafux jaħsbu għax qatt ma tharrġu. Mohhom magħluq minn dak li jaraw jew dak li jaqraw, imma lill-hinn mill-ġrajja ma jħarsux, it-tagħlim tal-ġrajja ma jifhmux, u għalhekk il-ġrajja li jaraw jew li jaqraw jibqgħu għalihom bħal ktieb magħluq. U malli twarrab il-ktieb minn quddiemek, twarrab ukoll minnek it-tagħlim li fi h kollu. Darri t-tifel jaħseb b'moħħu, flok ma jikteb storja darrih ifisser dak li jaħseb fuq dak li jġri; u hekk it-tifel isir żagħżuġ u jsir raġel jaf jaħseb u jfisser dak li jaħseb, jaf jikteb u jitkellem u jidher kif inhu xieraq f'kull post li bil-hila tiegħu jilhaq.

Fl-Universit, l-oghla post tat-tagħlim, l-Ingliż għandu jasal sa l-oghla targa u -zghazagħ għandhom ikunu jafu mhux biss jaqraw, jiktbu u jittkellmu b'Ingliż tajjeb, imma għandhom ukoll jifhmu u jhossu l-gmiel tal-letteratura fil-friegħi tagħha kollha.

Dan hu l-post li fil-fehma tagħna għandu jkollu t-tagħlim ta' l-Ingliż fl-iskejjel tagħna. Hekk it-tagħlim ta' l-Ingliż iżomm dejjem il-post ta' għieh li jixraqlu u jghin it-tifel Malti f'kull triq tal-ħajja.

2. *Il-post tal-Malti fl-iskejjel.*

Għandu l-Malti jkollu post fit-tagħlim ta' l-iskejjel? Ftit u wisq ftit huma dawk li jghidu le. Għalihom il-Malti ejjed, telf ta' mien, ma jiswa għal xejn. Biex nitkellmu bil-Malti mhemmx għalfejn skola; niktbu u naqraw bil-Malti hu ejjed meta nafu niktbu u naqraw bl-Ingliż. F'ħajjet Alla mhumieħ wisq li jaħsbu hekk. Ftit aktar huma dawk li jghidu li l-Malti għandu jkollu post fit-tagħlim, imma mhux post għoli; għandu jidhol fl-iskejjel i-zghar biss u mhux fl-iskejjel sekondari u l-Universit. Biejjed li tifel ikun jaf jaqra u jikteb kelmtiejn ħafif ħafif għal dak li jista' jnħtiegiu meta jikber. Aktar minn hekk ejjed u telf ta' mien. Aħna nghidu li l-Malti għandu jidhol fl-iskejjel kollha kemm huma. Le, mhux biejjed li t-tif l Malti jkun jaf jaqra u jikteb ħafif ħafif b'ilsien. Il-Malti, sewwa jekk inhu ħaddiem sewwa jekk inhu tal-professjoni, għandu d-dritt bħal kull bniedem ieħor ta' pajjii oħra jagħti lil qalbu dawk is-sodisfazzjoni-jiet kollha onesti li tixtieq. Jekk il-qalb titgħaxxaq bid-daqq, ħadd ma jista' jcaħħad il-bniedem mid-daqq; jekk titgħaxxaq bil-gmiel tan-natura, ħadd ma jista' jagħlaq il-bniedem ol-ħabs ta' l-ibliet biex ma jarax il-gmiel tal-ħolqien. U jekk qalb il-bniedem titgħaxxaq tisser bil-kitba dak li thoss min jista' jzommlu idu l-bniedem u johnoqlu ewwa qalbu kull ħass ta' ferħ jew għali, ta' hena jew niket li jkun iħaqbaq o fih u jrid jinfexx barra f'kitba ta' proza jew poeija? Il-qalb għandha d-drittijiet tagħha bħalma għandu d-drittijiet tiegħu l-bniedem li għalihom jiħbat u jigieled. U jekk il-qalb għandha d-dritt tisser dak li thoss, il-bniedem għandu d-dritt li jkollu dak it-tagħlim kollu meħtieg għal dan. U bħalma l-qalb titgħaxxaq tisser dak li thoss, titgħaxxaq ukoll thoss dak li ħasset qalb oħra. U għalhekk il-bniedem irid jaqra, iħoss pjair hu u jaqra, u akbar hu l-pjair aktar ma l-ktieb jaqbel ma' xejriet qalb il-qarrej. Ktib

u qari huma b'zonnijiet tar-ruħ, u kull poplu ċivilizzat dejjem hađem kemm feleħ bix imexxihom 'il quddiem.

Jaqbeż iġhid xi hađd : Tajjeb, min għandu l-gibda għall-qari u għall-kitba, ha jaqra u jikteb bl-Ingliż, u hekk ikun ipaxxi 'l qalbu xorta waħda. Le; min jaħseb hekk juri li anqas 'il qalbu ma jifhem, aħseb u ara qalb hađdiehor! L-ewwelnett mhux kulhađ jista' jimxi 'l quddiem biż-żejjed fit-tagħlim ta' l-Ingliż li jkun jista' jaqra kull ktieb li jixtieq. Terġa', qalb il-bniedem aktar tistrieħ fil-qari u l-kitba ta' l-sien it-twelid, milli f'isna barranin, barra minn dawk il-ftit li l-sien barrani sar għalihom qisu l-sienhom. U mqar il-ftit mhux dejjem iħossu dak li hađ il-kittieb għax qalbhom mhux dejjem tkun taqbel mal-qalb ta' ġens barrani.

Għalhekk jekk il-Malti ma tagħtihx il-mezzi kollha biex jtagħllem jaqra u jikteb tajjeb u jifhem sewwa dak li kiteb hađdiehor, tkun qiegħed tisraqlu wieħed mid-drittijiet li tatu n-natura, tkun qiegħed toqtollu biċċa minn ruħu, u tagħmlu bil-ftit il-ftit bħal magna li ma taħsebx, bħal haġra li ma tħossx.

It-tagħlim tal-Malti nistgħu nħarsu lejha minn naħa oħra u naraw aħjar kemm jistħoqqlu post għoli fl-iskejjel tagħna. Il-poplu Malti poplu zġħir; ma għandux kolonji anqas medda kbira ta' art; ma għandux industriji anqas minjeri; ma għandu xejn li bih jista' jiddaqqas ma' popli kbar. Il-lsien biss jagħżlu minn popli oħra. Nehħi minn Malta l-lsien Malti u l-poplu tkun hađsartlu l-marka li biha jingħaraf fost il-ġnus kollha tad-dinja. Tista' l-Awstralja ma jkollhiex il-sien tagħha, jistgħu l-Istati Magħqudin ma jkollhomx il-sien tagħhom; għandhom x'jagħżilhom minn pajjiżi u minn ġnus oħra, imma l-Malti hliet il-sien ma għandu xejn. Il-lsien Ingliż, li jaqđina f'kollox u kullimkien, mhux il-lsien li tatna n-natura; hu bħal lbies li mingħajru ma nistgħux ngħaddu, imma mhux ruħna li mingħajrha m'aħniex hađjin. U dan iħossu kull hađd imqar min irid isikkett bil-għajta aktar qawwija ta' l-Ingliż il-leħen ta' ruħu Maltija.

Il-lsien Malti jagħmilna Maltin, jagħżilna minn ġnus oħra, jagħtina l-individwalità tagħna fost il-familja tal-ġnus kollha tad-dinja. Li aħna zġħar jew kbar ma jgħoddx; iġħodd biss li nħossu fina l-kuxjenza ta' l-individwalità tagħna.

Meta bniedem iħoss fih il-kuxjenza ta' l-individwalità tiegħu jħoss ruħu daqs kull bniedem ieħor ta' pajjiżi akbar. Bħalu jaħseb b'rasu u bħalu ma jmejjilx rasu hliet quddiem ir-raġuni.

L-individwalità taghna n fusna hija l-akbar u l-oghla dinjità taghna ghax ininghajrha mhemm post ghalina fil-holqien. Sa kemm nibqgħu ngħożżuha, ma nitjassru qatt lejn fehmiyet li ghalina huma tajba biss ghax ġejjin minn rjus ta' pajjiżi kbar.

Mela jekk il-lsien Malti waħdu jagħtina l-individwalità taghna li terfaghna fil-gholi ta' ġnus magħżulin b'individwalità tagħhom, jaħtieġ li l-lsien Malti mhux biss inżommuh, imma ngħożżuh u nitghallmuh u nirqmuħ b'kitba sabiħa, nerfġuh u ngħoluh kemm jifilhu l-forzi taghna. Ghax it-tagħlim tal-Malti jirqom fina l-bixra taghna Maltija, u aktar ma hi mirquma aktar hi qawwija l-bixra jew individwalità taghna, u aktar ma hi qawwija aktar imweġġhin tagħmilna f'għajnejn il-barranin u aktar qalbenin għal artna.

Għalhekk il-Malti għandu jkollu post għoli fl-iskejjel jekk irridu l-Maltin ta' għada jagħmiu ġieħ lilhom infushom, lil art-hom u lill-Imperu Inġliż. Ahna mahniex biċċa deheb fil-kuruna Inġliża; ahna biss waħda mill-ħaġar prezzjuż li jzejjinha. Irridu nibqgħu li ahna; irridu li dik il-ħaġra tkun dejjem nadifa u tidli. Imma min imidd idu biex jiksi dik il-ħaġra b'kisja deheb biex tidher biċċa mill-kuruna nfisha, ikun iġħarraq il-ħaġra prezzjuża, iħassar il-kuruna bla ma jirnexxilu jbidel dik il-ħaġra f'deheb.

3. *Il-Malti u l-Inġliż flimkien.*

Hawn hi l-għoqda tal-kwistjoni. Għandu t-tifel żmien biż-zejjed biex jitgħallem l-Inġliż kif imiss meta miegħu jrid jitgħallem il-Malti? It-twegiba titlob ħsieb, studju, esperjenza, u ahna ma rridux inwieġbu iva jew le qabel ma niflu u niżnu r-raġunijiet kollha. L-ewwelnett kemm ilu l-Malti fl-iskejjel, it-tagħlim ta' l-Inġliż ma tilef sejn, ma naqqas sejn mis-siġhat li kellu qabel. Jista' jkun li xi suġġetti oħra tilfu xi ftit imma mhux l-Inġliż. Jekk ma naqsux il-lezzjonijiet, anqas ma naqas ix-xogħol li t-tifel kellu jagħmel id-dar wara l-iskola. Bil-Malti jew bla Malti, l-istudju ta' l-Inġliż baqa' dejjem miexi xorta waħda, u Malti anqas ma jfisserx Inġliż iżjed imma loġħob iżjed. Staqsu lid-Diretturi kollha ta' l-iskejjel u jgħidulkom jekk il-Malti qattx fixkel it-tagħlim ta' l-Inġliż. Il-kelma tagħhom u l-kelma ta' l-eżamijiet tiswa aktar milli jafu u jistgħu jgħidu dawk il-ġħorrief li semmejna fil-bidu. Il-Malti ma jfixkilx l-Inġliż, bħalma ma jfixkluhx l-Latin u l-Matematika. Inkunu qeġħdin nagħmlu għajb kbir lit-tifel Malti u nnizzlub taħt tfal ta' pajjiżi oħra

jekk ngħidu li ma jistax jitgħallem tajjeb l-Ingliż minhabba ftit sigħat fil-ġingħa tagħlim Malti. L-esperjenza hija l-Iehen tas-sewwa, u l-esperjenza tagħti l-haqq lit-tifel.

Naqblu aħna ma' dawk kollha li jgħidu li t-tagħlim ta' l-Ingliż jista' jogħla iżjed, imma ma naqblux ma' dawk li jridu jgħolluh billi jnaqqsu t-tagħlim tal-Malti. Bħalma għidna fuq, Malti anqas ifisser logħob iżjed. Il-ħtija mhix tal-Malti, imma tas-sistema tat-tagħlim Ingliż li jaħdem bħal magna mejta, u mhux bħal forza ħajja li taħdem fuq ġisem ħaj li hu l-ilsien Ingliż, l-ilsien mhux biss ta' eluf ta' kotba imma ta' miljuni ta' nies. Dak li jaħtieġ it-tifel, l-aktar fl-ewwel snin tat-tagħlim, mhix kotra ta' regoli ta' grammatka li jħabblu l-moħħ, mhux tifsir ta' ħafna kliem li jridu jitgħallmuh bl-amment, mhux ħafna qari li aktarx jegħja l-moħħ tari tat-tifel, imma pronunzja tajba, bini ta' sentenzi qosra fuq l-użu idjomatiku tal-kliem, taħdit bi-Ingliż ħafif imma kif jithadttuh l-Ingliżi. Hekk it-tifel jibda jitharreġ mhux biss fl-Ingliż tal-kotba imma fl-Ingliż tal-ħajja wkoll. Aktar ma t-tifel jikber, aktar għandu jitharreġ jaħseb b'rasu u jfisser il-ħsebijiet tiegħu. Hawn zgħażaġh ta' għoxrin sena li jiktbu komponimenti bla sura, fiergħa minn kull ħsieb u mimlija biss b'ħafna tlablib. Ta' min hi l-ħtija jekk ma jgħaddux fl-eżamijiet? Tal-Malti li tellifhom iż-żmien? Jew tal-metodu ħazin tat-tagħlim?

Lil dawk li jidhrilhom li siegħa tagħlim aħjar taħliha fl-Ingliż milli fil-Malti nżidu ngħidulhom li l-iskola tqabbdex biss it-triq tat-tagħlim imma ma tghallmex kollox. Wara ħafna snin skola jibqa ħafna x'wiehed jitgħallem, imma hu żball kbir li tnaqqas jew tneħħi sugġett wiehed biex iżżid lil ieħor. Fl-aħħar mill-aħħar, iżżidlu kemm iżżidlu l-Ingliż jibqa' dejjem x'wiehed jitgħallem. Fl-iskola naqbdu tajjeb it-triq tat-tagħlim, imma nimxuha fis-snin ta' wara l-iskola.

Il-Malti u l-Ingliż jistgħu u għandhom jimxu flimkien fl-iskejjel. Ma jfixklux lil xulxin. It-tfixkil ġej minn band'oħra u aħna rridu nilqgħulu mill-bogħod u ma nħalluhx jagħmel ħsara lit-tagħlim. Irridu l-Malti għax aħna Maltin; irridu l-Malti biex nagħmlu rġiel iħobbu 'l arthom u jaħsbu b'rashom, nies ta' karattru qawwi li ma jdurux ma' kull riħ u li qatt ma jgħawwgu triqthom. Jekk it-tagħlim ta' l-Ingliż nieqes biddel is-sistema, imma ara tmiess il-Malti biex tgholli l-Ingliż.